

Познавање и употреба нашег и страних језика у Војсци Југославије

УДК: 800.739:355.1(497.1)

Душан Исаковић, потпуковник у пензији

Чланак садржи мишљења и сугестије аутора у вези с потребом за добрим познавањем и исправном употребом „општег“ и „службеног“ српског језика у Војсци Југославије у комуникацији између појединих њених припадника, команди и штабова; руковођењу и командовању; обуци и другим делатностима Војске; приликом састављања правила, приручника и упутстава итд. Осим што указује на неопходност развијања војне терминологије, аутор предлаже и начин за усавршавање знања српског језика сталног састава Војске.

Аутор сматра да официри наше војске морају познавати стране језике ради праћења стране војне мисли и технологије кроз страну војну и другу стручну публицистику и даје сугестије у погледу организације учења и одржавања знања страних језика официра у Војсци Југославије.

Војска је по познавању и коришћењу језика слична другим организацијама у друштву. Њени припадници и органи се морају међусобно тачно и лако споразумевати, како у својим мирнодопским делатностима, тако и у ванредним ситуацијама и рату. Међутим, за разлику од неких организација у друштву, у Војсци неисправна употреба језика може, нарочито када наступе неке ванредне ситуације у чијем се решавању од Војске затражи да делује, понекад довести до мање или више тешких последица, које се касније могу отклонити само уз извесне, па чак и велике тешкоће. У рату би таква употреба језика могла понекад да изазове повећане губитке у људству и материјалу, или да утиче на пропуштање повољних прилика да при извођењу дејстава жељене циљеве постигнемо брже и лакше, и уз мање губитака, или да доведе до тога да се непријатељу пруже прилике за лакше постизање успеха. Стога се у Војсци добро познавање језика и његова исправна употреба оштро постављају као услов за њено што исправније функционисање. Наиме, то се у Војсци може изједначити са значајем поседовања и исправне употребе или коришћења наоружања и војне опреме, и са важношћу других чинилаца неопходних за њено ефикасно функционисање и ефективност, као што су обука, информисаност итд.

Посебно је значајно да припадници Војске што уједначеније, по могућности и једнообразно, схватају и изражавају све појмове које треба да познају ради исправног обављања службе, јер је то неопходан услов за њихов исправан рад и поступке, без обзира на то које задатке обављају и на којим функцијама се налазе, као и за њихову међусобну

координацију, тј. за њихово „јединство у мисли и акцији“. При томе, исти значај имају једноставност, јасноћа, недвосмисленост и концизност у: комуницирању између појединаца, штабова и њихових елемената; командовању, било да се обавља помоћу средстава везе или усмено и писано, укључујући и извештавање и обавештавање; састављању правила, приручника, прописа и упутстава; извођењу наставе и обуке; комуницирању с установама и организацијама у грађанству и са грађанством уопште.

Није неважно и шире познавање језика и културно изражавање јер значајно доприносе угледу припадника Војске, нарочито њеног сталног састава, у друштву и популарисању војног позива. Такво познавање језика и изражавање доприносе и раду припадника сталног састава Војске, не само с војницима већ и са сопственом децом у процесу васпитања, пре свега давањем личног примера, као и подизању нивоа опште културе нашег народа. Као што многи младићи на одслужењу војног рока стичу разна знања и вештине који ће им у животу у грађанству користити, неки чак у толикој мери да после стручног дошколовања у грађанству могу да се баве и неким новим позивима, са служења војног рока могу се кућама вратити и са поправљеним и проширеним знањем језика, које могу преносити на чланове својих породица и, уопште, на своју околину. На тај начин Војска ће и у том погледу бити својеврсна школа нашег народа, како је, више или мање, било у његовој историји, нарочито у периоду његовог извлачења из стања неписмености у којем га је држао турски окупатор и у којем се налазио услед неучествовања у развоју писмености и културе у Европи. Из тих захтева произилазе мере, поступци и активности које у Војсци треба предузимати и упорно и непрекидно примењивати.

Потребно је, пре свега, да се у средњој војној школи и војној академији изводи настава како „општег“, тако и „стручног“ или „службеног“ српског језика. Пошто у те школе долазе питомци из разних крајева, неизбежно говоре, више или мање, дијалектима и користе провинцијализме, а понекад им је и познавање граматике неједнако, зависно, пре свега, од врсте школе коју су похађали у грађанству. Стога је потребно да им се у току прве фазе школовања уједначи знање „општег“ језика. Тај посао треба да обаве грађанска лица – лингвисти. При томе, пожељно је да им они, поред неопходног знања, у које спада и лепо писање (у Војном музеју се могу видети документа која су краснописом писале наше славне војсковође – војводе С. Степановић и Ж. Мишић – и друге истакнуте војне личности), усаде и интересовање, па и љубав, према српском језику и књижевности уопште, и да им помогну у томе да им једноставност, јасноћа, недвосмисленост и прецизност у усменом и писаном изражавању постану једна од основних особина. Предмет „српски језик“ треба у тим „производним“ школама да буде рангиран и третиран на исти начин као стручни војни предмети.

Такво решење није ново: примењивано је у војскама Србије до Првог светског рата и Југославије између два светска рата. Примењено

је и у првој и неколико наредних класа војне академије наше војске после Другог светског рата и дало видне резултате у школовању првих послератних генерација официра (само у I класи Војне академије ишколовано је око 2.000 официра), што се осетно одrazilo на све јединице, штабове и установе наше војске по ступању тих официра на службу. Био је то mudar поступак генерала С. Оровића, првог начелника послератне Војне академије, иначе пуковника у војсци Краљевине Југославије и начелника официрске школе при Врховном штабу НОВ и ПОЈ. Упорним и стрпљивим радом, у тој академији су средњошколски професори српског језика, којима су дати чинови војног службеника I класе (ранг пуковника) и II класе (ранг потпуковника), веома добро уједначили познавање и употребу српског језика, што је било посебно значајно за I класу питомаца Академије. Веома бројан питомачки састав те класе био је знатно разнолик. Били су то младићи из јединица Југословенске армије у које су ступали углавном са завршених неколико разреда средње школе (садашњи виши разреди основне школе), или чак и само са завршеном четворогодишњом основном школом, из свих крајева Југославије и претежно из руралних средина. Стога им је познавање српског језика, као и онима који су у Академију ступили из градских средина и са нешто више школе, било знатно неуједначено, начин изражавања и вокабулар оптерећени многим провинцијализмима, а акценгуација веома различита. Некима, при томе, српски језик није био матерњи, тако да су имали тешкоћа у праћењу наставе и овладавању потребним општим и стручним знањима. Тим професорима су знатну помоћ у преданом и мукотрпном раду на постизању жељеног нивоа познавања и исправне употребе српског језика пружали, својим примером, официри војске Краљевине Југославије који су, по повратку из ратног заробљеништва, ступили у Југословенску армију. Они су пре рата у академију ступали после завршене гимназије и још су у заробљеништву слушали наставу из општеобразовних и стручних предмета коју су им одржавали чак и професори универзитета – одведени у заробљеништво као резервни официри. Као старешине питомаца и наставници војних предмета, ти официри бивше југословенске војске су, усменим изражавањем, стручношћу и културним понашањем, питомцима и оним њиховим старешинама који су у Академију дошли из трупних јединица и према општем образовању углавном нису били на знатније вишем нивоу од питомаца који су дошли из трупе, давали пример како официр треба не само да говори и пише већ и како треба да изгледа и да се понаша, како у служби, тако и у приватном животу. Велики је био њихов допринос стварању наше послератне војске и њихова улога у преношењу наших богатих војних традиција и остваривању континуитета наше војне мисли, као и одупирању покушајима совјетизације наше војске у првим послератним годинама. Осим тога, захваљујући њиховој великој стручности могао је да се организује како ваља рад на стварању наше војне енциклопедије и војног лексикона. Велики допринос при избору и уједначавању термина дали су стручни познаваоци нашег и

страних језика, а та енциклопедија и лексикон се користе као референтни приручници у настави наше стручне војне терминологије и у њеном даљем развоју.

Три врсте језика

Наставу „стручног“ или „службеног“ језика у основним војним школама треба да, у оквиру предавања стручних знања из војних предмета, одржавају наставници тих предмета. Они треба да, уз објашњавање стручних термина, питомце науче и начину и формама усменог и писаног службеног, односно радног, изражавања, уз примену принципа јасности, једноставности, недвосмислености, прецизности и концизности. Та настава је у I класи Војне академије извођена у оквиру предмета „војна администрација и преписка“, па би, можда, и сада требало да у основним војним школама постоји такав предмет, односно такав наставни садржај.

Требало би наставити наставу „општег“ и „службеног“ или „радног“ српског језика и у школама за родовско и видовско школовање официра, и у вишим школама видова, родова и служби, с тим што би она била помоћни предмет и састојала би се углавном од консултација и семинара, који би се изводили уз помоћ грађанских лица – лингвиста. Сврха и садржина те наставе били би усавршавање начина изражавања, пре свега у састављању разних докумената у областима тактике и оператике и у комуницирању коришћењем средстава везе. На тај начин би се нашим официрима омогућило даље развијање јасног, једноставног и концизног начина изражавања, и избегло да у тим документима и изражавању употребљавају неке рогобатне и чудне плеоназме, као што је израз „идејна замисао“ или „основна интенција моје намере“, а израз „процена ситуације“ раздвојио би се на оцену и процену развоја ситуације. Мада то не би био предмет прве категорије, оцена успеха који у њему слушаоци тих школа постигну требало би да улази у њихову општу оцену.

У вишим командама, штабовима и установама наше војске требало би да на служби буду и грађанска лица – лингвисти, која би лекторисала све важније текстове који се у њима стварају и повремено одржавала консултативне састанке с официрима и осталим грађанским лицима на служби у тим органима и установама ради уклањања грешака у писаном изражавању и његовом побољшавању. Приликом писања оцена рада и понашања официра требало би вредновати и њихову општу и стручну писменост и рад на њеном усавршавању. То вредновање би требало, где је то могуће, да обављају грађанска лица – лингвисти.

Да би се сви војни и други стручни термини у Војсци користили једнообразно треба их уједначити у војним правилима и приручницима. Термине садржане у *Војној енциклопедији* требало би, према потребама, повремено ажурирати прилагањем допуна, које би садржале и новона-

стале термине. Можда би требало саставити тезаурус^{*} војних израза и назива који се користе у тактици, оператици, стратегији, организацији војске, њеном позадинском обезбеђењу и војној логистици, и у областима наоружања и војне опреме и техничких средстава и материјала који се у Војсци користе. Вероватно би било корисно да се тезауруси саставе, у посебним томовима, како за опште војне појмове, тако и по видовима, родовима и службама Војске. С обзиром на динамичан развој информатике и аутоматске обраде података, и њихове све веће употребе у Војсци, требало би и за ту област саставити посебан тезаурус. Требало би одредити институције и органе у Војсци који би обавили тај лексикографски посао, наравно уз помоћ грађанских лица – лингвиста, на служби у Војсци, а по потреби уз консултовање лингвистичких и других научних установа у грађанству. Тако обављени посао они би наставили уз даљи развој наше војне доктрине и технологије.

Праћење развоја војне доктрине и технологије у свету има велики значај за развој наше војне доктрине и технологије. Стога би нашим официрима било корисно да стичу и одржавају потребан ниво познавања главних страних језика и да, на тај начин, буду оспособљени да војну и другу стручну литературу из својих специјалности прате уз помоћ одговарајућих речника. Поред те „искуствене“ димензије познавања страног језика, постоји и „оперативна“ која долази до изражаја у контактима које у доба мира остварују наши официри, у разним околностима, са припадницима страних оружаних снага или привредних и других организација других земаља. Постоје извесне потребе наших официра и за познавањем језика нама суседних земаља, ради комуницирања са припадницима њихових војски у доба мира (на пример, при решавању граничних инцидената или заједничког рада при настајању елементарних непогода). Извесно познавање тих језика би нашим официрима било од користи и у евентуалним сукобима с тим војскама ако би оне извеле агресију на нашу земљу (за читање заплећених борбених докумената и ухваћених радиограма, саслушавање ратних заробљеника и пребега, и слично). Такође, могло би им бити од користи и у комуницирању с припадницима наших националних мањина који у нашу војску ступају ради одслужења војног рока и њиховој обуци дотле док довољно науче српски језик, као и са грађанством у рејонима у којима те мањине живе.

Страни језици

Питомци у нашим основним („производним“) војним школама треба да проширују знање страног језика које су већ стекли у школи у грађанству, и да се оспособљавају да схватају стране војне и техничке термине који се у војсци користе, укључујући и терминологију из

^{*} Списак термина и израза, по потреби с њиховим кратким објашњењима. Реч „тезаурус“ је наш облик грчке речи „тхисаврос“, која значи „благо“ (нап. аутора).

области информатике и аутоматске обраде података. При томе, предмет „страни језик“ не треба да буде третиран као предмет прве категорије, али настава треба да буде обавезна, а не факултативна. Знање питомца у тој области треба да се оцењује у одговарајућем распону оцена, оцена не би требало да битно утиче на његов општи успех у школовању. Јер, учење страног језика ипак више зависи од урођене способности појединца, мада се упорним радом може много постићи. Иако ће у већини случајева то бити углавном пасивно знање, на тај начин ће се постићи сврха те наставе.

Тако стечено знање страног језика млади официри треба у току службе да проширују, што им треба омогућити у гарнизонима у којима буду на служби (због тога би у гарнизонским библиотекама требало да постоје копије најважнијих страних војних часописа).

За разлику од доброг познавања и исправне употребе српског језика, који су за наше официре веома значајни, њихове потребе за познавањем страног језика своде се, углавном, на пасивно познавање, у одређеној мери, опште форме страног језика и страних војних и техничких термина вида, рода и службе у којима се налазе, тако да могу пратити стручну војну публицистику. Потребне за већим или потпуним активним знањем страног језика и стране војне, економске, политичке и техничке терминологије имају официри који су на дужности у органима за сарадњу са другим војскама, у нашим војним изасланствима и другим нашим представништвима у иностранству, или који се шаљу у стране војне школе. Такви официри требало би да, пре упућивања на те дужности, заврше филолошки факултет, што се уз обављање службе тешко може постићи, нарочито ако су официри на служби у гарнизонима где такви факултети не постоје. Стога би требало да се официри који су за такве дужности одабрани, пре свега на основу доказаних склоности и способности за учење страног језика, ослободе службе ради студија, у току којих би примали све принадлежности, или да потребно знање страног језика стекну у војној школи страних језика.

Код нас је прилично распрострањено мишљење да се страни језик може научити само у земљи у којој се говори, што није тачно. Ми имамо довољно веома способних наставника светских језика, тако да се у нашој земљи ти страни језици могу веома добро научити, а коме се укаже прилика, може то знање у одређеној земљи да утврди и прошири. Велика је вероватноћа, што се често потврђује у пракси, да онај ко страни језик учи тек у току обављања службе у иностранству или у току школовања у страниој војној школи прихвати и многе грешке, којих се касније веома тешко може ослободити. Подразумева се да је услов за брзо и темељито учење страног језика добро познавање граматике српског језика.

За официре на школовању у вишим војним школама треба организовати семинаре ради савлађивања новонасталих страних војних термина. Њих би требало да организују официри разних специјалности који добро познају одређену страну војну терминологију, а у раду би требало

да им помажу грађанска лица – лингвисти, односно професори страних језика на служби у Војсци.

Приликом оцењивања стручности и рада официра треба вредновати, према утврђеним критеријумима за све чинове, дужности и специјалности, и њихово познавање страног језика и праћење стручне публицистике на том језику. Постоји пракса у неким страним војскама, да се познавање страних језика за које су те војске заинтересоване чак и новчано стимулише. Тако се ради, на пример, у војсци Грчке, у којој је познавање језика суседне земље и услов за службовање у приграничним рејонима, где официри и иначе имају знатан додаток на плату.

Треба саставити потребне стручне војне речнике и ажурирати постојеће. Тај посао би могли да обаве војни стручњаци који поседују потребно лингвистичко знање, уз помоћ лингвиста на служби у војсци и уз консултовање лингвистичких институција у грађанству.

Примене наведених мера и поступака у тако деликатном домену као што је познавање српског и страних језика и коришћење стечених знања захтева бројна организациона решења, дугорочно планирање и упоран и стрпљив рад. Делатност подизања познавања и исправне примене нашег и страних језика на потребан, односно жељени ниво захтева много времена и напора, али не и много новца и материјалних средстава, односно потребно их је скоро неупоредиво мање него за друге делатности из домена обуке и материјално-техничког опремања наше војске, а њени резултати ће доприносити стручном и образовном развоју наших официра, развоју наше војне мисли и доктрине, уз праћење стране војне мисли и развоја војне и опште технологије у свету, способности наше војске да одржава контакте са страним војскама и способности наших официра да исправно користе страно наоружање и војну опрему, као и да брзо уче коришћење средстава у области информатике и аутоматске обраде података. Укратко, смишљена и упорна делатност везана за ту проблематику може да допринесе укупној стручној способности и вредности наших официра, а рад команди, штабова и установа наше војске да олакша и у погледу употребе језика подигне на жељени ниво.